



SAKSBEHANDLER
Øystein Hagland

VÅR REF.
20/02976-1

ARK. Sakarkiv
2.1.2

DERES REF.

INNVALGSTELEFON

+47 98202841

DERES DATO

VÅR DATO

06.03.2020

TELEFAKS

+47 22 94 04 04

postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Se mottakerliste

SPILLUM DAMPSAG & HØVLERI, 20/1 og 20/2, NAMSOS KOMMUNE - FORSLAG TIL VEDTAK OM FREDNING - HØRINGFRIST 27. APRIL 2020



Vi viser til tidligere utsendt varsel om oppstart om fredning for Spillum Dampsag & Høvleri datert 31.08.2018 og 31.10.2019.

Fredningsforslaget sendes med dette for høring. Høringsfrist er 27. april 2020.

Riksantikvaren foreslår følgende forslag til vedtak om fredning:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 15 og § 19 jf. § 22, freder Riksantikvaren Spillum Dampsag & Høvleri, gnr./bnr. 20/1 og 20/2, i Namsos kommune.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter Spillum Dampsag & Høvleri med bygninger, konstruksjoner og strukturer, samt sammenhengen mellom disse.

Fredningen etter § 15 omfatter følgende bygninger og konstruksjoner:

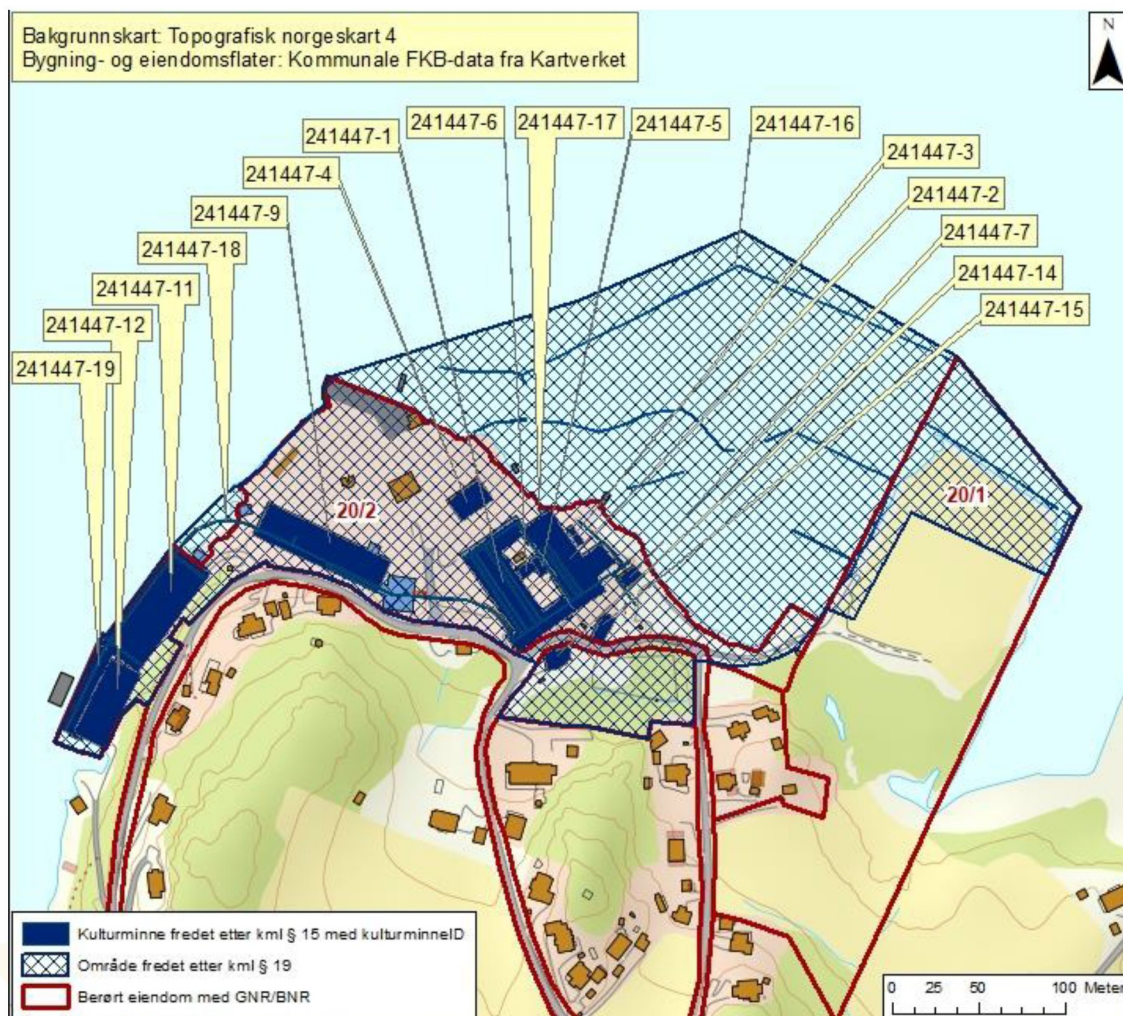
Navn	Askeladden-ID	gnr/bnr	Bygningsnummer	Omfang
Tømmerbommen	241447-16	20/2		eksteriør
Kjerraten	241447-17	20/2		eksteriør
Saghus	241447-2	20/2	185129675	eksteriør og interiør
Trallebanen	241447-18	20/2		eksteriør
Tørka	241447-1	20/2	185129640	eksteriør og interiør
Fyrhus med pipe	241447-6	20/2	185129667	eksteriør
Maskinhus	241447-5	20/2	185129659 og 300473162	eksteriør
Filbu	241447-3	20/2		eksteriør
Smie og mekanisk verksted	241447-7	20/2		eksteriør
Snedkeriet	241447-15	20/2	185129705	eksteriør
Kirka	241447-4	20/2	185129683	eksteriør
Paraplyen	241447-9	20/2	185129616	eksteriør
Pakklager/materiallager	241447-11	20/2	185129608	eksteriør
Utskipingslager	241447-12	20/2	185129594	eksteriør
Utskipingskai	241447-19	20/2		eksteriør
Kontorbygget	241447-14	20/2	185129713	eksteriør

Fredningen omfatter bygningenes eksteriør og inkluderer hovedelementer som konstruksjon, fasadekomposisjon, materialbruk, overflatebehandling og bygningsdeler som vinduer, dører, pipeløp over tak og detaljer som skilt og dekor m.v.

Fredningen av interiørene i Saghuset og Tørka omfatter i tillegg planløsning, rominndeling, materialbruk, overflatebehandling og bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter, listverk, ildsteder. Fast inventar som skap, teknisk utstyr m.v. er fredet som del av interiøret.

Fredningen omfatter også større løst inventar spesifisert på vedlagte liste.

Fredningen etter § 19 omfatter et område på eiendommene 20/1 og 20/2. Området avmerket på kartet nedenfor.



Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å ivareta Spillum Dampsag & Høvleri som et kulturhistorisk, teknisk og industrielt kulturminne knyttet til fremveksten av den moderne sagbruks- og trevareindustrien fra siste halvdel av det 19. århundret og utover i det 20. århundret.

Fredningen skal foruten å sikre produksjonslinje og infrastruktur sikre enkelte bygninger som representerer sosiale funksjoner knyttet til driften.

Fredningen av bygningenes/objektene eksteriør skal sikre tekniske, arkitektoniske og kulturhistoriske verdier som er knyttet til bygninger og anleggets opprinnelige funksjon. Både bærekonstruksjoner, hovedstrukturer og detaljeringen i det arkitektoniske uttrykket, så som fasadeløsning med dekor, vinduer, dører, materialbruk og overflater er fredet og skal bevares.

Fredningen av interiørene i Saghuset og Tørka skal sikre tekniske, arkitektoniske og kulturhistoriske verdier knyttet til anleggets funksjon. Herunder opprinnelig planløsning, rominndeling, materialbruk og utførelse knyttet til anleggets ulike funksjoner.

Fredningen av fast og større løst inventar, herunder maskiner og andre objekter knyttet til produksjonslinjen skal bevares for å sikre tekniske og kulturhistoriske verdier knyttet til anlegget.

Fredningen av tømmerbommen, kjerraten, trallebanen og kai skal sikre tekniske verdier og anleggets egenart med hovedvekt på det funksjonelle og arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som tekniske løsninger, materialbruk og overflater. Overnevnte objekter er knyttet til produksjonen fra inntak av råvare til utskipping av ferdigvare.

Formålet med fredningen av området etter kulturminneloven § 19 er opprettholde anleggets karakter som dampsg og høvleri.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 15

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningene og objektene eller deler av disse.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør. (Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.)
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningenes eksteriør, interiør eller konstruksjon. (Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.)
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.
6. Større løst inventar som inngår i fredningen, jf. vedlagte spesifikasjon, må ikke skades eller fjernes fra bygningene.

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 19

7. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre området karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av vei eller parkeringsplass, oppsetting av gjerder, skilt, endring av beplantning eller belegg, planering, utfylling og andre landskapsinngrep.

8. Det skal utarbeides en forvaltningsplan for området. Planen godkjennes av kulturminnemyndigheten. Forvaltningsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring. Planen må rulleres.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete kulturminner og områder, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17 og 18 og 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og § 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke statlige tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider. Søknad sendes til fylkeskommunen.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Spillum Dampsag & Høvleri er et godt bevart eksempel på sagbruks- og høvlerinæringen med en nær intakt produksjonslinje og infrastruktur som strekker seg fra rundstokk til utskipping av ferdigvare.

Spillum Dampsag & Høvleri representerer trelast- og sagbruksindustrien fra siste del av 1800-tallet og utover på 1900-tallet. Anlegget ligger ved tettstedet Spillum i Namsos kommune, i Trøndelag.

Anlegget er lokalisert ved utløpet til elva Namsen som renner gjennom Namdalen. Namdalen har fra gammelt av vært rik på skogressurser og utgjorde grunnlaget for trelastvirksomhet i området. Spillum Dampsag & Høvleri ble grunnlagt i 1884 og var i drift frem til 1986.

Siden 1991 har stedet vært museum. Dagens anlegg er et fabrikkmiljø sammensatt av en større fabrikkbygning med flere produksjonstrinn, en trallebane og omkringliggende bygninger med støtte- og sosiale funksjoner. Objekter som inngår i fredningsforslaget strekker seg tidsmessig fra oppstart av anlegget i 1884 til nedleggelsen i 1986.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Kulturminneverdiene ved Spillum Dampsag & Høvleri har vært kjent i lang tid og ble omtalt i innstillingen til Norsk Kulturråds utvalg for teknisk og industrielt kulturvern i 1988. Anlegget inngår videre i Riksantikvarens Verneplan for tekniske og industrielle kulturminner fra 1994. Siden 1997 har anlegget inngått i Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner.

Formålet i bevaringsprogrammet var å sikre Spillum Dampsag & Høvleri som et helhetlig industrianlegg med vekt på produksjonslinjen og sosiale forhold.

Sagbruk og trelasthandel har vært historisk viktige næringer i Norge. Trelasthandel fikk en sterk vekst som følge av innføringen av oppgangssagen. Under eneveldstiden var næringen strengt regulert gjennom sagprivilegier som etter 1686 ble knyttet til et fremvoksende borgerskap og det som ofte omtales som plankeadel. For Norge utgjorde trelast en viktig eksportindustri med stor økonomisk betydning.

I løpet av 1800-tallet skjedde en avregulering og et teknologisk skifte som dannet grunnlag for flere industrier basert på trevirke og skogbruk. I sagbruksnæringen fikk de endrete strukturelle vilkårene betydning for fremveksten av dampsagene fra 1860-tallet av. Det førte igjen til vekst i tilstøtende industri som møbelindustri m.fl. og fremveksten av sagbruksbyene Namsos, Lillestrøm og Fredrikstad.

Sagbrukene og tilstøtende industri hadde stor sysselsettingsmessig betydning i det 20. århundret både nasjonalt, men særlig lokalt, hvor de kunne utgjøre hjørnesteinsbedrifter.

Tilstand og økonomiske konsekvenser av fredning

Det er ikke gjennomført tilstandsvurdering i forbindelse med fredningen, men tilstanden på anlegget er kjent gjennom rapporteringer i bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner. Anlegget har status istandsatt og det er ikke søkt om istandsettingsmidler for 2020.

Vurdering av tilstand og økonomi

Det er 16 objekter og bygninger som er omfattet av fredningen. I perioden 1997-2020 er det gitt tilskudd til istandsetting, forvaltning, drift og vedlikehold av Spillum Dampsag & Høvleri. Til sammen har det vært gitt over 54,2 millioner kroner i statlige tilskudd, tallet er ikke prisjustert. Det er ikke søkt om midler til istandsetting siste år. Ut fra gjeldende Norsk Standard EN - NS 16096 bør dette tilsi at anlegget som helhet har TG 1.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren vurderer at den tekniske tilstanden på Spillum Dampsag & Høvleri er god, og at det i nær fremtid ikke vil påløpe staten betydelige merkostnader som følge av fredningen.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg, eller deler av dem, av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift 15. februar 2019 nr. 127 om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 2 (4).

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Spillum Dampsag & Høvleri ligger ved tettstedet Spillum i Namsos kommune, i Trøndelag. Anlegget er ligger ved utløpet til elva Namsen på eiendommene 20/1 som er eid av Flågan Morten Johan, Spillum Trine og 20/2 som er eid av Spillum Dampsag og Høvleri Stiftelse.

Spillum Dampsag & Høvleri er ikke regulert, men ligger i kommuneplanens arealdel datert 25.11.2010. Plan ID:1703209. Arealformål er andre typer bebyggelse og anlegg. Arealbrukstatus er nåværende.

Forholdet til naturmangfoldloven

Når kulturminneforvaltningen fatter vedtak, skal det samtidig gjøres en vurdering av om dette har innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovens §§ 8-12 legges til grunn for vurderingen, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Søket gjaldt sårbare og truede arter.

Det er ikke registrert sårbare eller truede arter i området som inngår i fredingen.

Det er registrert ulike naturtyper i området som inngår i fredingen, men disse er ikke vurdert som sårbare eller spesielt verneverdige. Riksantikvaren vurderer at fredingen av Spillum Dampsag & Høvleri verken vil komme i konflikt med naturverdier eller påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Bakgrunn for fredningen

I forbindelse med regionreformen ble det besluttet at alle anleggene i bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner som ikke allerede var fredet skulle fredes. Spillum Dampsag & Høvleri er et av til sammen ti anlegg som fredes. Alle de 15 anleggene i bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner er vurdert å ha nasjonal verdi.

Fredning av tekniske og industrielle kulturminner er i tråd med de nasjonale målene om at et representativt utvalg for den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i samfunnet skal fredes.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1 meddelt eieren og kommunen i brev av 31.08.2018 og 31.10.2019. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Namdalsavisa og Trønderavisa.

Innspill til fredningsforslaget ble sendt inn fra Museet MIDT til Riksantikvaren den 17.09.2018. Museet ønsker at omfanget utvides til å omfatte også følgende objekter:

- Brikettmaskin
- Utslipp av tømmer
- Pramstallen
- Kaia ved Brikettmaskinen

Riksantikvarens kommentarer

Riksantikvaren viser innspill fra Museet Midt og til omfanget av anlegget i bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner. Riksantikvaren har valgt å utelate enkelte objekter fra omfanget, som brikettmaskinen, da den ikke er en del av det historiske anlegget. Utslipp for tømmer og pramstall er også utelatt da disse i liten grad er lesbare. Dampskipskaia er utelatt fordi det er en rekonstruksjon. De kulturminnefaglige vurderingene står ved lag.

Riksantikvaren har videre valgt å ta ut Naustet og Wirebua fra det varslede fredningsomfanget. Byggene er rekonstruksjoner fra 2012.

Frist for innsending av høringsuttalelser er 27.april

Riksantikvaren har utformet et fredningsforslag, som i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.2 nå sendes på høring til berørte parter. Samtidig blir det kunngjort i avisene Namdalsavisa, Trønderavisa og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget er lagt ut til offentlig ettersyn i Namsos kommune og på Riksantikvarens nettsider: <https://www.riksantikvaren.no/siste-nytt/horinger-og-kunngjoringer>

Det gis en frist på 6 uker fra kunngjøringsdagen til å komme med uttalelser.

Eventuelle merknader og innspill sendes elektronisk til postmottak@ra.no, eller pr. brev til Riksantikvaren, Postboks 1483 Vika, 0116 Oslo.

Videre saksgang

Fredningsforslaget skal etter høringen legges fram til politisk behandling i Namsos kommune før vedtak om fredning treffes, jf. kulturminneloven § 22 nr. 3. Høringsuttalelsene og kommunens behandling vil bli behandlet og tatt inn i saken. Det er Riksantikvaren som fatter vedtak om fredning. Fredningsvedtaket kan påklages.

Vennlig hilsen

Turid Kolstadløkken (e.f.)
avdelingsdirektør

Sigrud Solheim Murud
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

- oversikt over større løst inventar
- fredningsdokumentasjon

Kopi til: Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Morten Johan Flågan		Spillumsvika 19	7820 SPILLUM
Namsos kommune		Stavarvegen 2	7856 JØA
Oddbjørn Ellingsen		Spillumsvika 22	7820 SPILLUM
Spillum Dampsag og Høvleri - Norsk Sagbruksmuseum		Linbergvegen 16	7820 SPILLUM
Trine Spillum		Spillumsvika 19	7820 SPILLUM
Trøndelag fylkeskommune		Fylkets hus, Postboks 2560	7735 STEINKJER